

Кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри іноземної філології та освітніх технологій,
Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка
(м. Чернігів, Україна) E-mail: fomiuae@gmail.com

СТРАТЕГІЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА СУПРОВОДУ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ-ФІЛОЛОГІВ

Мета статті – схарактеризувати стратегію організації та супроводу науково-дослідницької діяльності майбутніх учителів-філологів у процесі їхньої професійної підготовки в закладі вищої освіти.

Методологія. Для досягнення поставленої мети було застосовано низку методів, зокрема: аналіз наукової літератури з проблем організації науково-дослідницької роботи студентів; порівняльно-зіставний – для з'ясування наукової позиції вчених щодо порушеної проблеми; систематизації й узагальнення – для формулювання висновків; спостереження за освітнім процесом у закладах вищої освіти загалом і за процесом організації науково-дослідницької діяльності студентів-філологів зокрема, опитування студентів і викладачів для з'ясування труднощів у плануванні й здійсненні науково-дослідницької діяльності майбутніх учителів-філологів.

Наукове дослідження ґрунтується на положеннях таких методологічних підходів: особистісно орієнтованого, що передбачає врахування особливостей кожного здобувача вищої освіти (його темпераменту, рівня освітніх досягнень, попереднього досвіду науково-дослідницької роботи) в процесі його залучення до наукової діяльності; компетентнісного для врахування загальних і фахових компетентностей, зафіксованих в освітньо-професійній програмі підготовки майбутніх учителів-філологів на відповідному освітньому ступені; аксіологічного для формування ціннісно-світоглядної сфери майбутніх учителів-філологів у процесі науково-дослідницької діяльності.

Наукова новизна. У статті схарактеризовано стратегію організації та супроводу науково-дослідницької діяльності майбутніх учителів-філологів у процесі їхньої професійної підготовки в закладі вищої освіти.

Висновки. Обґрунтовано, що організація та супровід науково-дослідницької діяльності майбутніх учителів-філологів передбачає формування в здобувачів відповідної настанови, вибір власної траєкторії науково-дослідницької діяльності, удосконалення й розвитку культури життя особистості, її самореалізації та життєтворчості. Це свідчить про стратегіальний характер науково-дослідницької роботи студентів, що, своєю чергою, зумовлює необхідність розроблення відповідної стратегії організації й супроводу студентських наукових досліджень. Обґрунтовано, що стратегіальний характер науково-дослідницької роботи студентів репрезентований через такі риси, як концептуальність, цілеспрямованість, ротаційність, циклічність та поетапність, інтегративність та дискретність, реверсивність, оперативність, комбінаторність, селективність, інгресивність, кореляційність, егресивність, емерджентність, обмеженість, адаптивність, мотивованість. Доведено, що організація науково-дослідницької роботи майбутніх учителів-філологів під час їхньої професійної підготовки передбачає системну й послідовну роботу за певними напрямками.

Ключові слова: здобувачі вищої освіти, майбутні учителі-філологи, науково-дослідницька діяльність, стратегія, професійна підготовка, студенти-філологи.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. У Концепції «Нова українська школа» наголошено, що школі потрібен не лише вчитель-професіонал, а й учитель-дослідник, який готовий до постійного професійного й особистісного самовдосконалення, який постійно шукає, аналізує, апробує найбільш раціональні шляхи, умови, засоби, форми, методи високоефективного розв'язання конкретних завдань освіти молодого покоління [2]. Т. Стеченко наголошує, що в процесі професійної підготовки необхідно «підготувати майбутніх учителів до викликів інформаційного суспільства, яке потребує не лише професійно-

орієнтовану особистість, а освіченого споживача, здатного не тільки бути інертним елементом медійного простору, але й продукувати інформацію, критично відсортовувати наявну, усвідомлено давати запит на потрібну інформацію» [6, 154]. Особливо важливою є сформованість науково-дослідницької компетентності в учителів-предметників, що працюють у старших класах, оскільки до їхніх професійних обов'язків входить залучення учнів до виконання й захисту робіт у Малій академії наук, участі в інших дослідницьких проєктах. Відповідно, цінним є досвід, набутий учителем ще під час його професійної підготовки в закладі вищої освіти, оскільки він може стати основою для подальшої науково-дослідницької роботи як власної, так і учнівської.

О. Осова наголошує, що науково-дослідницька робота як активна форма опанування спеціальності є вагомим чинником формування наукового світогляду майбутніх учителів-філологів, дає їм змогу оволодіти діалектичним методом у процесі вивчення філологічних дисциплін, пізнати закони, які керують лінгвістичними й літературознавчими процесами і явищами, навчитися застосовувати свої знання на практиці [4].

Попри теоретичну і практичну значущість проблеми організації науково-дослідницької діяльності студентів-філологів на сьогодні в цій сфері спостережено низку кризових процесів, які позначаються на її ефективності, зокрема: відсутність системності й наступності в її організації; низький рівень мотивації здобувачів вищої освіти; їхня залежність від матеріалів, розміщених у мережі, які досить часто не вирізняються високим рівнем науковості й ґрунтовності; очікування швидких результатів; нездатність до планування й реалізації тривалих досліджень. Отже, постає необхідність у розробленні стратегії організації й супроводу науково-дослідницької роботи студентів-філологів у процесі їхньої професійної підготовки в закладі вищої освіти.

Аналіз основних досліджень і публікацій з порушеної проблеми. Проблеми організації студентської науково-дослідницької діяльності досить системно висвітлені у працях І. Дагіте, М. Ковальнової, В. Сіденко, В. Шевченко; значення наукових досліджень здобувачів вищої освіти в їхній професійній підготовці визначене й описане Л. Авдєєвою, М. Князян, Ф. Філіпповою, В. Шостаковським; специфіку науково-дослідницької діяльності студентів-філологів висвітлювали О. Куцевол, О. Осова, Н. Саприкіна; на взаємозв'язку між формуванням інформаційної культури студентів-філологів і їхньою науково-дослідницькою діяльністю наголошувала Т. Стеченко. Огляд цих та інших наукових праць дає підстави для висновку, що на сьогодні накопичено значний теоретичний матеріал щодо організації і супроводу науково-дослідницької роботи здобувачів вищої освіти. Проте окреслені підходи потребують перегляду в контексті тих викликів, що актуалізуються на сучасному етапі, які, зокрема, пов'язані зі змішаною формою навчання, необхідністю популяризації й дотримання принципів академічної доброчесності, застосування сучасних технологій під час пошуку й опрацювання необхідної інформації.

Формулювання мети. Мета статті – схарактеризувати стратегію організації та супроводу науково-дослідницької діяльності майбутніх учителів-філологів у процесі їхньої професійної підготовки в закладі вищої освіти.

Висвітлення процедури теоретико-методологічного дослідження із зазначенням методів. Для досягнення поставленої мети було застосовано низку методів, зокрема: аналіз наукової літератури з проблем організації науково-дослідницької роботи студентів на сучасному етапі; порівняльно-зіставний – для з'ясування наукової позиції вчених щодо порушеної проблеми; систематизації й узагальнення – для формулювання висновків; спостереження за освітнім процесом у закладах вищої освіти загалом і за організацією науково-дослідницької діяльності студентів-філологів зокрема; опитування студентів і викладачів для з'ясування труднощів у плануванні й здійсненні науково-дослідницької діяльності майбутніх учителів-філологів.

Наукове дослідження ґрунтується на положеннях таких методологічних підходів: особистісно орієнтованого, що передбачає врахування особливостей кожного здобувача вищої освіти (його темпераменту, рівня освітніх досягнень, попереднього досвіду науково-дослідницької роботи) в процесі його залучення до наукової діяльності; компетентнісного для врахування загальних і фахових компетентностей, зафіксованих в освітньо-професійній програмі підготовки майбутніх учителів-філологів на відповідному освітньому ступені; аксіологічного для формування ціннісно-світоглядної сфери майбутніх учителів-філологів у процесі науково-дослідницької діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для розроблення стратегії організації та супроводу науково-дослідницької діяльності майбутніх учителів-філологів у процесі їхньої професійної підготовки в закладі вищої освіти передусім необхідно з'ясувати сутність поняття «стратегія» й окреслити її визначальні характеристики. У цьому контексті варто наголосити, що науковці [1; 5] розглядають стратегію як складовий елемент, частковий прояв феномену стратегіальності, що виконує організовувальні й регулювальні функції, а також детермінує особистісну траєкторію дій суб'єкта певного виду діяльності, у нашому випадку – науково-дослідницької. Стратегія, на думку І. Білої, здебільшого є явищем ситуативним і локальним, що стосується певної ситуації чи конкретного завдання [1]. Проте в межах організації науково-дослідницької діяльності майбутніх учителів-філологів, на нашу думку, стратегію доцільно розглядати як у ситуативному значенні (наприклад, планування і здійснення конкретного, локального дослідження – виконання курсової роботи, підготовки тез чи планування виступу під час конференції), так і довготривалого (визначення перспектив в окресленій сфері, встановлення взаємозв'язків між науковою діяльністю, здійснюваною на сучасному етапі, і подальшою професійною активністю).

Відповідно, у контексті організації і планування студентської науково-дослідної діяльності розглядаємо стратегію як складний комплексний феномен, до категоріальних одиниць якого входять смислотворення та цілепокладання; формування в здобувачів вищої освіти настанови на системний і відповідальний науковий пошук; вибір власної траєкторії науково-дослідницької діяльності; прагнення до самовдосконалення й розвитку, формування культури життя особистості, її самореалізації та життєтворчості. Це дає підстави розглядати стратегію як регульоване психічне утворення, яке забезпечує ефективне розв'язання майбутніми вчителями-філологами науково-дослідницьких завдань на основі активізації наявних у них знань, умінь та навичок, досвіду в досліджуваній сфері.

І. Біла зазначає, що стратегія формується на основі «передстратегії», яка складається з настанов, знань, умінь та здібностей суб'єкта, які функціонують ще до початку розв'язування наукової проблеми і можуть застосовуватися на різних етапах і в різних комбінаціях для виконання різноманітних завдань. Передумовою формування стратегій на практиці є схильність до застосування однотипних мисленневих дій, прийомів, прояв основних мисленневих операцій та способів розв'язування завдань у межах науково-дослідницької діяльності [1].

О. Лілік, М. Вакула розглядають стратегіальність як особистісну і професійну характеристику педагога, що забезпечує творчий підхід та детермінує особистісний план дій під час постановки цілей та розв'язання поставлених професійних завдань, зокрема й науково-дослідницьких, за допомогою якого досягається поставлена мета й реалізується індивідуальний стиль певного виду діяльності. Така стратегіальність, на думку авторів, поєднує в собі притаманну особистості життєву стратегію, професійні знання, уміння та навички, комплекс професійно важливих характеристик та професійних цілей [3, 32].

На основі аналізу ознак стратегіальності як професійної й особистісної риси доходимо висновку, що науково-дослідницька діяльність позначена низкою характеристик, які необхідно враховувати викладачеві закладу вищої освіти під час її організації й супроводу студентських наукових досліджень, зокрема:

- концептуальністю, що передбачає сформованість у здобувача вищої освіти – майбутнього учителя-філолога – певних базових знань із філології й педагогіки, а також загальних уявлень про науково-дослідницьку діяльність;

- цілеспрямованістю, тобто орієнтацією майбутнього вчителя-філолога на досягнення поставленої мети, розв'язання визначених завдань, отримання бажаних та необхідних результатів у межах науково-дослідницької діяльності;

- ротаційністю, тобто здатністю здобувача вищої освіти до руху за певною траєкторією, узгодженою з науковим керівником, у процесі виконання науково-дослідницьких завдань;

- циклічністю та поетапністю, тобто періодичним повторенням певної послідовності етапів і методів розв'язання науково-дослідницьких завдань у процесі досягнення поставленої мети;

- інтегративністю та дискретністю, які відображають складну внутрішню структуру науково-дослідницької діяльності здобувачів вищої освіти як системного феномена і його здатність входити до відповідної макроструктури – професійної підготовки майбутніх учителів-філологів;

- реверсивністю, що передбачає повернення до початкового стану досліджуваного феномена під час розв'язання науково-дослідницьких завдань, зокрема заради узгодження поставлених завдань і отриманих результатів, перевірки висунутої наукової гіпотези;

- оперативністю, тобто здатністю до швидкого, своєчасного та гнучкого реагування на нові умови та завдання в межах виконання науково-дослідницьких завдань, наприклад, під час проведення педагогічного експерименту;

- комбінаторністю, тобто здатністю до утворення різноманітних комбінацій у межах науково-дослідницької діяльності на основі поєднання наявних складових, наприклад, у процесі складання плану курсової роботи, компонування тексту тощо;

- селективністю, тобто удосконаленням власного науково-дослідницького продукту (наукової статті, курсової роботи, тез доповіді) шляхом визначення та закріплення його характерних ознак і властивостей, зокрема в процесі формулювання висновків і рекомендацій;

- інгресивністю, що передбачає поступове формування в майбутніх учителів-філологів компетентності в науково-дослідницькій діяльності, появу нових властивостей і ознак;

- кореляційністю, тобто здатністю до активізації наявних взаємозв'язків між окремими складниками науково-дослідницької діяльності майбутніх учителів-філологів;

- егресивністю, що передбачає максимальну реалізацію властивостей окремих складників науково-дослідницької діяльності майбутніх учителів-філологів;

- емерджентністю, тобто максимальною мобілізацією наявних можливостей у здобувачів вищої освіти стосовно виконання ними дослідницьких завдань, а також появою в науково-дослідницької діяльності як цілісного феномена нових властивостей, які не притаманні окремим її елементам;

- обмеженістю, тобто наявністю об'єктивних меж для реалізації потенційних можливостей у межах виконання майбутніми учителями-філологами певних завдань у контексті науково-дослідницької діяльності;

- адаптивністю, що забезпечує можливість пристосування до різних умов здійснення науково-дослідницької діяльності;

- мотивованістю, яка розкриває внутрішню спонукальну природу будь-якого явища чи процесу в межах науково-дослідницької діяльності студентів-філологів у процесу їхньої професійної підготовки.

Оскільки науково-дослідницька діяльність майбутніх учителів-філологів є важливим складником освітнього процесу в закладі вищої освіти, то стратегія її організації і супроводу передбачає організацію низки заходів за такими основними напрямками:

- створення сприятливих умов для розвитку і впровадження різних форм наукової активності здобувачів, що ґрунтуються на українському й зарубіжному досвіді й результатах науково-методичних розробок;

- виявлення студентів-філологів, які мають яскраво виражену мотивацію до наукової діяльності і в перспективі можуть продовжувати освіту для здобуття наступного освітнього ступеня;

- сприяння всебічному розвитку студентів-філологів, формуванню в них навичок самостійної роботи, заохочення їх до оволодіння методологією наукових досліджень із філології і педагогіки;

- забезпечення участі здобувачів вищої освіти у проведенні прикладних, фундаментальних, пошукових, методичних наукових досліджень за пріоритетними напрямками наукової діяльності кафедр, що забезпечують підготовку фахівців за відповідною освітньо-професійною програмою;

- інтеграцію науково-практичного потенціалу викладачів і студентів, його спрямування на розв'язання науково-практичних проблем у філологічній і педагогічній науках;

- проведення заходів різного рівня для молодих дослідників на базі університету, а також залучення студентів-філологів до участі в наукових заходах всеукраїнського й міжнародного рівнів;

- участь студентів у комплексних кафедральних науково-дослідних роботах та в бюджетних фундаментальних та прикладних науково-дослідних роботах університету.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Обґрунтовано, що організація та супровід науково-дослідницької діяльності майбутніх учителів-філологів передбачає формування в здобувачів відповідної настанови, вибір власної траєкторії науково-дослідницької діяльності, удосконалення й розвитку, культури життя особистості, її самореалізації та життєтворчості. Це свідчить про стратегіальний характер науково-дослідницької роботи студентів, що, своєю чергою, зумовлює необхідність розроблення відповідної стратегії організації й супроводу студентських наукових досліджень. Обґрунтовано, що стратегіальний характер науково-дослідницької роботи студентів репрезентований через такі риси, як концептуальність, цілеспрямованість, ротаційність, циклічність та поетапність, інтегративність та дискретність, реверсивність, оперативність, комбінаторність, селективність, інгресивність, кореляційність, егресивність, емерджентність, обмеженість, адаптивність, мотивованість. Доведено, що організація науково-дослідницької роботи майбутніх учителів-філологів під час їхньої професійної підготовки передбачає системну й послідовну роботу за певними напрямками.

Перспективи подальших досліджень убачаємо в більш ґрунтовній характеристиці кожного із визначених напрямів і окресленні поетапного плану дій для активізації студентської наукової діяльності.

References

1. Біла І. Творчість: стратегії та тенденції мисленнєвої діяльності. *Педагогічний процес: теорія і практика: науковий журнал*. 2016. Вип. 3(54). С. 41-47.
Bila, I. (2016). Tvorchist: stratehii ta tendentsii myslennievoi diialnosti [Creativity: strategies and tendencies of thinking activity]. *Pedahohichni protses: teoriia i praktyka: naukovyi zhurnal [Pedagogical process: theory and practice: scientific journal]*, 3(54), 41-47.
2. Концепція «Нова українська школа»: затв.Рішенням колегії МОН від 27.10.2016. URL: <http://mon.gov.ua/202016/12/05/konceptpcziya.pdf>. (дата звернення: 10.03.2024).
Kontseptsiia «Nova ukrainska shkola»: zatv. Rishenniam kolehii MON vid 27.10.2016 [«New Ukrainian School» concept: approved by the decision of the board of the Ministry of Education and Culture of October 27, 2016]. Available at: <http://mon.gov.ua/202016/12/05/konceptpcziya.pdf>.
3. Лілік О., Вакула М. Рівні сформованості інтегральної стратегіальності як професійно-особистісної риси вчителів. *Дидактика*. 2021. Вип. 2. С. 29-35.
Lilik, O., & Vakula, M. (2021). Rivni sformovanosti intehralnoi stratehialnosti yak profesiino-osobystisnoi rysy vchyteliv. [Levels of integral strategic formation as a professional and personal trait of teachers]. *Dydaktyka [Didactics]*, 2, 29-35.
4. Осова О. Науково-дослідна робота як важлива складова мовної підготовки студентів-філологів. URL: <file:///C:/Users/Admin/Downloads/3595-Article%20Text-7565-1-10-20150713.pdf>. (дата звернення: 12.03.2024).
Osova, O. Naukovo-doslidna robota yak vazhlyva skladova movnoi pidhotovky studentiv-filolohiv [Research work as an important component of language training of philology students]. Available at: <file:///C:/Users/Admin/Downloads/3595-Article%20Text-7565-1-10-20150713.pdf>.
5. Романовська Д. Обґрунтування класифікації видів особистісних стратегій діяльності спеціаліста-психолога. *Науковий вісник Чернівецького університету. Педагогіка і психологія: зб. наук. пр.* 2010. Вип. 524. С. 139-150.
Romanovska, D. (2010). Obgruntuvannya klasyfikatsii vydiv osobystisnykh stratehii diialnosti spetsialista-psykhologa [Justification of the classification of the types of personal strategies of the specialist-psychologist]. *Naukovyi visnyk Chernivetskoho universytetu. Pedahohika i psykholohiia: zb. nauk. pr [Scientific Bulletin of Chernivtsi University. Pedagogy and psychology: coll. of science pr.]*, 524, 139-150.

6. Стеченко Т.О. Гносеологічні підстави формування інформаційної культури майбутніх учителів іноземних мов. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки*. 2017. Вип.148. С. 153-157.
 Stechenko, T.O. (2017). Hnoseolohichni pidstavy formuvannia informatsiinoi kultury maibutnikh uchyteliv inozemnykh mov [Epistemological foundations of the formation of information culture of future teachers of foreign languages]. *Visnyk Chernihivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu. Serii: Pedahohichni nauky* [Bulletin of the Chernihiv National Pedagogical University. Series: Pedagogical sciences], 148, 153-157.

Olena Tiutiunnyk

ORCID 0000-0003-1233-3577

Ph.D in Philosophical Sciences, Associate Professor,
 Associate Professor of the Foreign Philology
 and Educational Technologies Department,
 T. H. Shevchenko National University «Chernihiv Colehium»
 (Chernihiv, Ukraine) E-mail: fomunae@gmail.com

STRATEGY FOR ORGANIZING AND SUPPORTING SCIENTIFIC AND RESEARCH ACTIVITIES OF FUTURE TEACHERS OF PHILOLOGISTS

The purpose of the article is to characterize the strategy of organization and support of scientific research activities of future philology teachers in the process of their professional training in a higher education institution.

Methodology. To achieve the goal, a number of methods were used, in particular: analysis of scientific literature on the problems of organizing scientific research work of students at the current stage; comparative – to clarify the scientific position of scientists regarding the raised problem; systematization and generalization – for formulating conclusions; observation of the educational process in higher education institutions in general and the process of organization of research activities of philology students in particular, surveying students and teachers to clarify difficulties in planning and implementation of research activities of future philology teachers.

Scientific research is based on the provisions of the following methodological approaches: personally oriented, which involves taking into account the characteristics of each student of higher education (his temperament, level of educational achievements, previous experience in scientific research work) in the process of his involvement in scientific activity; competence to take into account general and professional competences recorded in the educational and professional training program of future philology teachers at the corresponding educational level; axiological for the formation of the value-worldview sphere of future philology teachers in the process of scientific and research activity.

Scientific novelty. The article describes the strategy of organization and support of scientific research activities of future philology teachers in the process of their professional training in a higher education institution.

Conclusions. It is substantiated that the organization and support of scientific research activity of future philology teachers involves the formation of appropriate guidance in the applicants, the choice of their own trajectory of scientific research activity, improvement and development, the culture of life of the individual, his self-realization and life creativity. This testifies to the strategic nature of the scientific research work of students, which, in turn, necessitates the development of an appropriate strategy for the organization and support of student scientific research. It is substantiated that the strategic nature of students' research work is represented by such features as conceptuality, purposefulness, rotatability, cyclicity and phasing, integrability and discreteness, reversibility, promptness, combinatoriality, selectivity, ingressiveness, correlation, aggressiveness, emergentness, limitation, adaptability, motivation. It has been proven that the organization of research work of future philology teachers during their professional training involves systematic and consistent work in certain directions.

Key words: students of higher education, future philology teachers, research activity, strategy, professional training, philology students.

Стаття надійшла до редакції 11.04.2024

Рецензент – доктор педагогічних наук, професор **О. О. Лілік**